

Cultura

Crònica negra

D'Engordany a Nova Caledònia

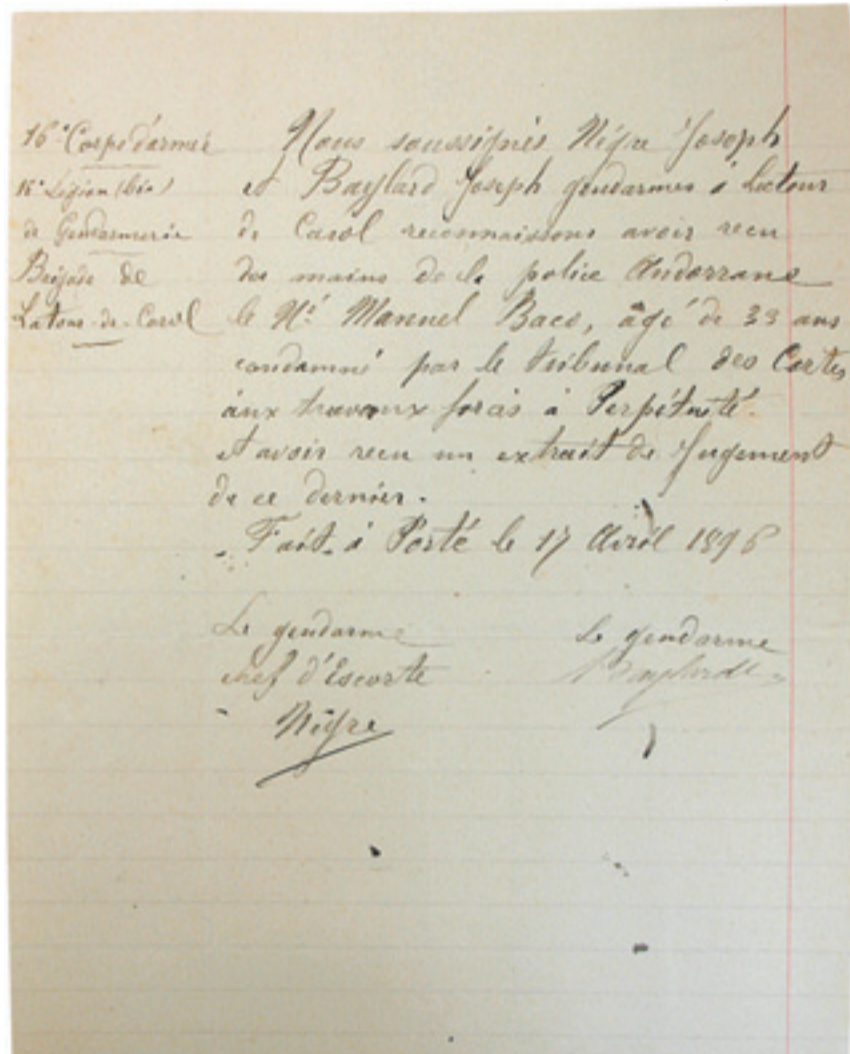
Ludmilla Lacueva exhuma als Archives Nationales el dossier del parricida Baco, deportat a ultramar el 1896

A. Luengo
ANDORRA LA VELLA

“Decédé à Thió le 21 avril 1898”. Amb aquesta lacònica i tètrica anotació conclou el dossier de Manuel Baco, el parricida d'Engordany, l'home que l'11 de gener de dos anys abans –tan sols dos!– havia assassinat a sang freda la seva mare –Maria Calva, de cal Marió d'Engordany– i a qui el Tribunal de Corts havia condemnat el 28 de març a la pena de mort. Com és sabut, i atenent amb tota seguretat la petició de clemència formulada per algú dels presents a la lectura pública de la sentència –el veguer Romeu va fotografiar la inquietant imatge–, el mateix tribunal li va commutar la pena capital, que s'hauria executat preceptivament amb garrot –així ho havia decretat el bisbe Caixal el 1855– per la de treballs forçats a perpetuïtat.

El cas és que Ludmilla Lacueva va relatar en els dos últims Gongs el periple que Baco va seguir just després que dos homes armats i el traginer Sisco de Sans l'entreguessin a Porte als gendarmes Joseph Nègre i Joseph Baylard, el 17 d'abril del 1896. I avui publiquem el dossier oficial on consta amb cert detall –menys del que voldríem– l'itinerari que va acabar amb Baco a l'altra punta del món, i que la novel·lista i també historiadora ha exhumat de les profunditats abissals dels Archives Nationales. Pot semblar una anècdota menor de la nostra crònica negra, però convé posar-se en la pell de Baco, i intentar imaginar el calvari que devien ser els seus dos últims anys de vida, i la inhòspita soledat en què devia morir a Thió, a 17.295 quilòmetres d'Engordany. Es tracta, a més, del nostre únic condemnat a mort de la que va esquivar el patíbul: els altres dos, Joan Mandicó i Pere Areny, tots dos canillencs, van acabar l'un, agarrat –el 29 de febrer del 1860, Mandicó– i l'altre, afusellat –18 d'octubre del 1943. I convé també no oblidar el seu crim, és clar.

El cas és que, segons el relat de Lacueva, Baco va ser expedid des de Porte en algun presidi intermig, perquè fins al 17 de juny



FONS TRIBUNAL DE CORTS / ARXIU NAICONAL



ARCHIVES NATIONALES

Rebut datat el 17 d'abril del 1896 en què els gendarmes de Porte consignen la recepció del reu; primera pàgina de l'expedient de Baco, amb la data d'ingrés al presidi de Saint Martin de Ré, el 17 de juny del 1896, i la de l'embarcament rumb a Nova Caledònia, el 29 de desembre del mateix any; a baix, lectura pública de la sentència, el 28 de març del 1896.

FONS ROMEU / ARXIU NACIONAL



del mateix 1896 no ingressa a la ciutadella de Saint Martin de Ré, al Charente Marítim, on des del 1873 es concentraven els reus condemnats a treballs forçats als establiments penitenciaris d'ultramar. La *bagne*, se'n deia, d'aquesta pena. A ell li va tocar el presidi de Thió, a Nova Caledònia, que com a mínim sobre el

paper era un destí menys terrible que la colònia penal de la Guaiana –recordin Henri Charrière i Papillon. Però la fortuna, vist que només hi va sobreviure dos anys, li va girar de seguida l'esquena.

L'expedient de Baco, en fi, en dona el número de matrícula, el 21.432, i el descriu com un home de cabell i celles negres, ulls

blaus, barba espessa, rostre oval i de religió catòlica, que sabia llegir i escriure en català, que en la vida civil havia viscut dels ingressos que li proporcionaven les seves propietats, i que mentre esperava destí a Saint Martin de Re havia après l'ofici d'*effilochage* (esfilagarsador). Tampoc no va tenir gaire temps per aprendre'n: el 29 de desembre del 1896, encara no feia ni un any que havia mort la seva mare, va embarcar a bord del *Calédonie* rumb als antípodes, en un vapor –diu Lacueva– on viatjaven altres 120 reus de treballs forçats. S'ho devia veure venir perquè les setmanes abans d'embarcar els milloraven sensiblement el ranxo perquè agafessin forces i poguessin resistir tant el llarg viatge com el destí ultramarí i el treball físic que els esperava. En un altre gir macabre d'aquesta història, es veu que el de Baco va ser l'última expedició de reus que va salpar rumb a Nova Caledònia, i que la

bagne es va concentrar a partir d'aleshores a la Guaiana.

Molt probablement Baco va ser destinat a treballar a les mines de níquel de la regió, que era on acabaven la major part dels convicts, però aquest és un extrem que Lacueva no ha pogut confirmar. Tampoc ha pogut determinar la causa de la mort, només que es va concretar el 23 d'abril del 1898 a la “infermeria-hospital” de Thió, i que l'acte de defunció la van firmar dos vigilants –Pierre Pietrini i Hyacinthe Bertolucci– així com l'oficial del registre civil local, un tal Joseph Rapadzi. I li queda pendent –ho dèiem dimecres– trobar el rastre de l'esposa de Manuel, Rosa Albós, a qui Corts va condemnar a deu anys de treballs forçats “com a instigadora del crim, per ser la causa constant de les qüestions amb sa difunta sogra”. I al fons de tot, com sempre, el mòbil econòmic: tot plegat, diu Lacueva, “per cent duros”. Glups.